

КРИТЕРІЇ ВИЗНАЧЕННЯ «ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ» У МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВІ: ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ, СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПРАВОВІ РЕАЛІЇ

Пашинна Л. В.,

аспірантка кафедри міжнародного та європейського права

факультету міжнародних відносин

Національного авіаційного університету

ORCID: 0009-0009-5815-6386

e-mail: 8289197@stud.nau.edu.ua

Пашинна Л.В. Критерії визначення «збройного конфлікту» у міжнародному гуманітарному праві: історичні передумови, сучасні виклики та правові реалії.

Глобальний ландшафт, закріплений широким спектром міжнародно-правових угод, передбачає епоху мирного співіснування націй. Основою цього бачення слугують фундаментальні правові акти, такі як Статут Організації Об'єднаних Націй та Статут Міжнародного Суду ООН (від 26.06.1945), які закріплюють принцип мирного співіснування. Крім того, Декларація про принципи міжнародного права, що стосується дружніх відносин і співробітництва між державами (від 24.10.1970) і Заключний акт Наради з безпеки і співробітництва в Європі (від 01.08.1975) будують свою роботу на цьому фундаменті, зміцнюючи доктрину мирної взаємодії між державами.

Статут Організації Об'єднаних Націй резонує як чіткий заклик до націй надавати пріоритет миру та дипломатії над конфронтацією. Положення про те, що «всі члени Організації Об'єднаних Націй вирішують свої міжнародні спори мирними засобами таким чином, щоб не піддавати загрози міжнародний мир, безпеку і справедливість» (стаття 2(3)) – це не просто заява про наміри; це керівний принцип, що підкреслює цінність мирного співіснування. Цей принцип віддає перевагу діалогу, а не розбрату, співпраці, а не конфронтації, і розумінню, а не одностороннім діям.

Однак розвиток міжнародних відносин з середини 20-го століття і до початку 21-го століття демонструє дещо протилежну динаміку. Незважаючи на ці усталені доктрини, було чимало випадків, коли суперечки переростали у збройні конфлікти. Корейська війна, війна у В'єтнамі, безліч конфліктів на Близькому Сході та нещодавня громадянська війна в Сирії - це лише кілька прикладів, які залишили глибокий слід у структурі світових відносин. Такі події демонструють прикря схильність держав або угруповань всередині держав вдаватися до сили або погрози силою як засобу вирішення суперечок.

Цей відхід від усталеної норми мирного врегулювання породжує низку нагальних питань і занепокоєнь, особливо в рамках міжнародного гуманітарного права. Як точно визначити «збройний конфлікт»? Що відрізняє міжнародний конфлікт від неміжнародного? Заглиблюючись у цю підтему, дуже важливо розрізняти різні класифікації конфліктів. Тонке розуміння критеріїв, за якими розрізняють, наприклад, міжнародні конфлікти, внутрішні заворушення та інші види бойових дій, набуває першочергового значення. Звернення до цих критеріїв не лише допомагає точно класифікувати конфлікти, але й забезпечує застосування відповідних правових механізмів для пом'якшення гуманітарних наслідків таких подій.

Ключові слова: міжнародне гуманітарне право, міжнародні збройні конфлікти, війна, Женевські конвенції.

Pashynna L. Criteria for defining “armed conflict” in international humanitarian law: historical background, current challenges and legal realities.

The global landscape, enshrined in a wide range of international legal agreements, envisions an era of peaceful coexistence among nations. This vision is based on fundamental legal acts, such as the Charter of the United Nations and the Statute of the International Court of Justice (dated 26.06.1945), which

enshrine the principle of peaceful coexistence. In addition, the Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States (24.10.1970) and the Final Act of the Conference on Security and Cooperation in Europe (01.08.1975) build on this foundation, strengthening the doctrine of peaceful interaction between states.

The United Nations Charter resonates as a clear call to nations to prioritize peace and diplomacy over confrontation. The provision that “all Members of the United Nations shall settle their international disputes by peaceful means in such a manner as not to endanger international peace, security and justice” (Article 2(3)) is not just a statement of intent; it is a guiding principle that emphasizes the value of peaceful coexistence. This principle favors dialogue over discord, cooperation over confrontation, and understanding over unilateral action.

However, the development of international relations from the mid-20th century to the beginning of the 21st century demonstrates a somewhat opposite dynamic. Despite these well-established doctrines, there have been many instances where disputes have escalated into armed conflicts. The Korean War, the Vietnam War, multiple conflicts in the Middle East, and the recent civil war in Syria are just a few examples that have left a deep mark on the structure of world relations. Such events demonstrate the unfortunate tendency of states or groups within states to resort to force or the threat of force as a means of resolving disputes.

This departure from the established norm of peaceful settlement raises a number of pressing questions and concerns, especially within the framework of international humanitarian law. How to accurately define “armed conflict”? What distinguishes an international conflict from a non-international one? When delving into this sub-topic, it is very important to distinguish between different classifications of conflicts. A thorough understanding of the criteria that distinguish, for example, between international conflicts, internal unrest, and other types of hostilities is of paramount importance. Referring to these criteria not only helps to accurately categorize conflicts, but also ensures that appropriate legal mechanisms are applied to mitigate the humanitarian consequences of such events.

Key words: international humanitarian law, international armed conflicts, war, Geneva Conventions.

Постановка проблеми. Визначення поняття «збройний конфлікт» у міжнародному гуманітарному праві є ключовим для застосування правових норм, покликаних обмежити наслідки воєнних дій і захистити некомбатантів. Це визначення слугує основою для встановлення прав та обов'язків воюючих сторін і забезпечення захисту прав людини.

З розвитком суспільства і зміною природи конфліктів традиційна класифікація як «війна» стала недостатньою. Конфлікти розширилися: від внутрішніх чвар до міжнародних зіткнень, що вимагало введення нових термінів, таких як «міжнародні», «неміжнародні» та «інтернаціоналізовані» конфлікти.

Женевські конвенції 1949 року та подальші протоколи розширили правове регулювання збройних конфліктів, зокрема через статтю 2, яка передбачає застосування конвенцій не лише під час оголошених воєн, але й у будь-якій формі збройного протистояння між договірними державами. Це відображає визнання того, що конфлікти можуть проявлятися в різних формах, які не враховувалися раніше.

Незважаючи на цей прогрес, відсутність чіткого визначення «збройного конфлікту» у договорах МГП створює труднощі у практичному застосуванні права. Тому міжнародне співтовариство має продовжувати зусилля з уточнення визначень і критеріїв збройних конфліктів для забезпечення ефективного застосування МГП.

Стан опрацювання цієї проблематики щодо визначення «збройного конфлікту» у міжнародному гуманітарному праві, були досліджені багатьма науковцями. До них належать: Репецький В.М., Короткий Т.Р., Гнатівський М.М., Кориневич А.О., Кузьмін Е.Е., Жаровська І.М та інші.

Виклад основного матеріалу. Визначення поняття «збройний конфлікт» у міжнародному гуманітарному праві (МГП) – це не просто питання термінологічної точності. Воно слугує фундаментальною основою для застосування складної мережі правових норм, покликаних обмежити наслідки воєнних дій і захистити тих, хто не бере участі в конфлікті. Розуміння цих критеріїв – від тонких відмінностей у формулюваннях до складної демаркації типів конфліктів – стає ключовим у визначенні прав і обов'язків воюючих сторін і забезпеченні захисту прав людини.

З розвитком суспільства і трансформацією природи конфліктів, простої класифікації протистоянь як «війни» стало недостатньо. Спектр конфліктів розширився: від внутрішніх чвар всередині

держав до зіткнень, в яких брали участь кілька націй або які відбувалися під впливом зовнішніх суб'єктів. Ця еволюція вимагала запровадження більш конкретних термінів для позначення багатогранної природи таких конфліктів, що призвело до розмежування збройних конфліктів на «міжнародні», «неміжнародні» та «інтернаціоналізовані», серед іншого. Таким чином, лексикон міжнародного гуманітарного права розширився у відповідь на мінливу динаміку геополітичних протистоянь [1].

У сфері міжнародного МГП визначення збройних конфліктів має вирішальне значення для забезпечення захисту некомбатантів і встановлення правил ведення бойових дій. Хоча критерії цього визначення змінювалися протягом століть, деякі основоположні моменти залишили незгладимий слід у його розвитку. Одна з таких ключових подій сталася в 1859 році, яка не лише сформувала наше розуміння збройних конфліктів, але й каталізувала формулювання сучасного права збройних конфліктів. Фундаментом сучасного права збройних конфліктів (ПВК) можна простежити до битви при Сольферіно в Північній Італії в 1859 році. 24 червня того року відбулося зіткнення французької, сардинської та австрійської армій, в результаті якого загинуло або було важко поранено понад 40 000 солдатів. Без належної медичної допомоги ці жертви були покинуті на полі бою і в навколишніх населених пунктах [2].

Після встановлення початкових принципів, закладених після подій у Сольферіно і Женевської конвенції 1864 року, визначення «збройного конфлікту» в міжнародному гуманітарному праві потребувало подальшого уточнення і доопрацювання. Зі збільшенням масштабів і складності воєн і конфліктів зростала потреба у визначенні їхніх меж і характеристик. Зокрема, дві світові війни, з їх безпрецедентним розмахом і безпосереднім впливом на цивільне населення, поставили нові виклики перед існуючими рамками МГП. Ці масштабні глобальні конфлікти підкреслили неоднозначність розмежування між комбатантами і некомбатантами, а також потребу в більш чітких керівних принципах ведення бойових дій і захисту тих, хто постраждав від них. Вся структура війни змінилася, і розмиті межі підкреслили необхідність більш чіткого визначення того, що є збройним конфліктом [2].

Протягом подальшої еволюції глобального суспільства термін «війна» зазнавав різних інтерпретацій та визначень як у практиці держав, так і в кодифікаціях міжнародного права. Історично він був основним дескриптором масштабних конфліктів, а такі конвенції, як Гаазькі конвенції 1907 року [3], закріпили це поняття, включивши в нього такі терміни, як «війна» і «воюючі сторони». Ця концепція війни знайшла подальше відлуння в міжнародних угодах, таких як Женевський протокол 1925 року [4], який мав на меті регулювати використання хімічних і біологічних агентів у війні. Цей протокол, регулюючи ведення воєн, зберіг використання терміну «війна» [5].

Історичні норми, такі як оголошення війни, відіграють ключову роль у визнанні початку конфлікту. Хоча цей звичай міг мати давні витоки, пов'язані з честю і лицарством, саме Конвенція про закони і звичаї війни 1907 року перетворила цю звичасву практику на формалізовану договірну норму [6].

Женевські конвенції 1949 року стали відповіддю на цю потребу. Ці конвенції виникли не у вакуумі, а були скоріше переглядом попередніх конвенцій, що датуються кінцем 19-го і початком 20-го століть. До 1949 року в Женеві було підписано низку конвенцій – у 1864, 1906 і 1929 роках – кожна з яких ґрунтувалася на попередній і мала на меті забезпечити більшу ясність і захист. Тому в 1949 році міжнародне співтовариство знову зібралося в Женеві, але цього разу з рішучим наміром докорінно переглянути існуючі закони і звичаї війни. Результатом стали чотири Женевські конвенції 1949 року, які всебічно розширили захист поранених і хворих солдатів на суші і на морі, військовополонених і цивільних осіб. Кожна конвенція була присвячена окремій категорії жертв війни, відображаючи складність і різноманітність сучасної війни [7].

Саме на цьому тлі Женевські конвенції 1949 року стали переломним моментом у реформуванні законодавства, пов'язаного зі збройними конфліктами. Замість того, щоб залишатися прив'язаними до обмеженого сприйняття війни, оновлені конвенції розвернулися в бік більш всеохоплюючої і об'єктивної концепції, наголошуючи на ширшому понятті «збройного конфлікту». Ця зміна перспективи підкреслила визнання того, що конфлікти – це не просто оголошені війни між державами, але вони можуть проявлятися в незліченних формах, часто з нюансами, які попередня система не змогла врахувати [7].

У контексті МГП, як це визначено Женевськими конвенціями, збройні конфлікти можна типологічно розділити на два окремі категорії: міжнародні збройні конфлікти та неміжнародні збройні

конфлікти. При поверхневому розгляді розмежування здається простим: конфлікт, що розгортається між двома або більше суверенними державами, кваліфікується як міжнародний збройний конфлікт, тоді як протистояння, що відбуваються в межах кордонів однієї держави, класифікуються як неміжнародні збройні конфлікти. Однак ландшафт глобального конфлікту не завжди настільки чітко розмежований. Можуть виникати ситуації, коли обидві форми конфлікту – міжнародний і неміжнародний – співіснують одночасно. Це призводить до сценарію, який часто називають «змішаним конфліктом». Важливо зазначити, що термін «змішаний конфлікт» не означає окрему, унікальну категорію конфлікту в рамках МГП. Натомість, він означає сценарій, в якому одночасно присутні як міжнародний, так і неміжнародний конфлікт, і кожен з них зберігає свої окремі правові атрибути відповідно до МГП [8].

Тенденція до розширення сфери застосування не зупинилася на перегляді 1949 року. Дійсно, ці конвенції заклали фундаментальну основу, але було визнано, що ландшафт війни і збройних конфліктів продовжує розвиватися. Подальше прийняття Додаткового протоколу до Конвенції в 1977 році ще більше розширило розуміння і класифікацію збройних конфліктів. Цей документ став революційним, визнавши і додавши війни за національне визволення до сфери дії права міжнародних збройних конфліктів. Такі конфлікти, спричинені прагненням народів до самовизначення проти колоніального панування та іноземної окупації, створювали унікальні виклики, на які світова спільнота мала відповісти.

Якщо продовжити згадану вище еволюцію МГП, що регулює міжнародні збройні конфлікти, то стає очевидним основоположне значення Загальної статті 2 Женевської конвенції 1949 року. Ця стаття підкреслює розширення етосу, який міжнародне співтовариство почало застосовувати у своєму підході до війни і міжнародних збройних конфліктів [9].

Загальна стаття 2, яку часто називають «наріжним каменем» конвенцій, передбачає застосування конвенцій не лише під час повномасштабних оголошених воєн, але й у будь-якій формі збройного протистояння між двома або більше договірними державами, які приєдналися до конвенцій [9]. Це глибокий відхід від попередньої обмеженої перспективи. Включення положення про те, що конвенції застосовуються, навіть якщо одна зі сторін не визнає стану війни, свідчить про прихильність до забезпечення гуманітарних принципів незалежно від політичних або дипломатичних формальностей.

Більше того, стаття значно розширює сферу дії МГП, стверджуючи, що під дію конвенцій підпадають не лише відкриті воєнні дії. Навіть такі ситуації, як часткова або повна окупація території іншою державою - без жодного збройного опору – будуть посилатися на положення Женевських конвенцій. Це, по суті, відображає розуміння конфлікту – визнання того, що сама по собі окупація, з її потенціалом порушень прав людини і системного гноблення, є актом, що вимагає міжнародного гуманітарного захисту. Хоча окупація сама по собі є багатогранним питанням, її включення до цього правового режиму ще більше зміцнило розуміння того, що міжнародні протистояння виходять за рамки простого бойового зіткнення і заглиблюються в соціально-політичну, територіальну та правозахисну сфери [10].

Важливим доповненням до Женевських конвенцій був Додатковий протокол до Женевських конвенцій, який уточнює, що будь-які розбіжності між двома державами, якщо вони призводять до військового втручання, кваліфікуються як збройний конфлікт згідно зі статтею 2. При цьому уточнюється, що тривалість конфлікту або масштаби насильства не є визначальними факторами [11]. Таке розширювальне тлумачення посилює глобальну позицію щодо пріоритетності прав людини та гуманітарних принципів над вузькими визначеннями чи формальними вимогами.

Таким чином, загальна стаття 2 уособлює зміну парадигми в міжнародній думці, підкреслюючи проактивну та розширювальну позицію Женевських конвенцій. Її широке охоплення гарантує, що конвенції залишаються актуальними, гнучкими і дієвими в умовах еволюції форм ведення війни і конфліктів, зміцнюючи їхнє місце як незамінного інструменту в МГП.

По суті, Женевські конвенції 1949 року та подальші протоколи і зміни до них є важливими віхами, що знаменують зобов'язання міжнародної спільноти розуміти, вирішувати і пом'якшувати наслідки і складнощі збройних конфліктів. Вони демонструють колективні зусилля, спрямовані на те, щоб навіть серед хаосу конфлікту принципи людяності залишалися першорядними.

Варто відзначити, що численні договори в рамках МГП не дають чіткого визначення ні поняттю «війна», ні поняттю «збройний конфлікт». Сучасне розуміння, однак, значною мірою спира-

ється на визначення, надані такими відомими організаціями, як МКЧХ, та прецеденти, встановлені міжнародними судами [12].

Важливою віхою в дискусії щодо цього визначення є справа Тадича, розглянута Міжнародним кримінальним трибуналом у справах колишньої Югославії (МТКЮ) [13]. Душко Тадич був обвинуваченим у першій справі трибуналу. Суд надав вичерпне тлумачення, стверджуючи, що «збройний конфлікт має місце тоді, коли має місце застосування збройної сили між державами або тривале збройне насильство між урядовими органами та організованими збройними групами, або між такими групами всередині держави». Це визначення чітко підкреслює масштаби збройних конфліктів, наголошуючи не лише на протистоянні між державами, але й на внутрішніх конфліктах, які можуть мати не менш жахливі гуманітарні наслідки. Справа Тадича, таким чином, слугує важливим наріжним каменем у правовому розумінні збройних конфліктів, підкреслюючи необхідність широкого тлумачення, яке охоплює різноманітну і складну природу сучасних воєнних дій [12].

Важливо розуміти, що хоча «збройний конфлікт» є широким терміном, який охоплює різні ситуації бойових дій, включаючи війни, не всі сутички або протистояння кваліфікуються як війни. Війни мають традиційні ознаки. Вони часто починаються з офіційної декларації, що призводить до негайних дипломатичних наслідків, таких як розрив зв'язків між воюючими державами. Це також може призвести до анулювання існуючих політичних договорів між залученими державами. І навпаки, термін «війна» історично зарезервований для протистояння між суверенними державами. Коли конфлікт є внутрішнім, наприклад, громадянське повстання або боротьба фракцій за автономію чи незалежність, ми схильні використовувати термін «збройний конфлікт» для опису ситуації. Повномасштабна війна зазвичай спричиняє системні зміни в державі: інституції переорієнтовуються на виконання функцій воєнного часу, а суспільні норми можуть зазнати швидкої еволюції [14].

У міжнародному гуманітарному праві розуміння нюансів неміжнародних збройних конфліктів вимагає заглиблення у дві основні договірні рамки: спільну статтю 3 Женевських конвенцій 1949 року та статтю 1 Додаткового протоколу II 1977 року. Крім того, розуміння неміжнародного збройного конфлікту також відіграє ключову роль у визначенні юрисдикції Міжнародного кримінального суду (МКС), що робить побіжний огляд Статуту МКС доречним [10].

Загальна стаття 3 Женевських конвенцій 1949 року стосується випадків «збройного конфлікту неміжнародного характеру, що відбувається під юрисдикцією держави, яка підписала конвенцію» [9]. Термінологія починається з обмежувальних рамок, підкреслюючи конфлікти, які не мають міжнародного коріння. Цей неявний зв'язок зі спільною статтею 2, яка стосується міждержавних конфліктів, означає, що неміжнародні збройні конфлікти – це, як правило, ті, в яких принаймні один учасник не є державним утворенням. Такі конфлікти можуть відбуватися або між недержавними збройними угрупованнями та урядовими підрозділами, або виключно між недержавними суб'єктами.

Важливим аспектом статті 3 є її неявне розмежування з простими внутрішніми заворушеннями або окремими актами насильства, що вимагає наявності «збройного конфлікту». Критерії серйозності, необхідні для такої класифікації, перевищують критерії для міжнародних збройних конфліктів. Виходячи з судових прецедентів, створених такими органами, як Міжнародний трибунал, цей поріг серйозності, як правило, досягається, коли ситуація демонструє тривалу збройну агресію. Визначення наявності таких конфліктів ґрунтується на двох ключових критеріях: масштабі воєнних дій та організаційній спроможності залучених суб'єктів. Ці критерії не є фіксованими, а виводяться з сукупності відповідних показників [7].

Фактори, які можуть впливати на оцінку інтенсивності конфлікту, включають організований характер бойових дій, розгортання державою збройних сил у сценаріях, коли традиційні правоохоронні органи перевантажені, тривалість конфлікту, а також регулярність і способи здійснення насильницьких дій. Крім того, додаткову інформацію можна отримати виходячи з аналізу задіяної зброї, тенденції переміщення цивільного населення, території, утримувані повстанськими формуваннями, а також загальних людських втрат (включаючи загиблих, поранених і внутрішньо переміщених осіб) [7].

У сфері міжнародного гуманітарного права виникає важливе питання щодо точного розмежування конфліктних сценаріїв, до яких застосовується право. Хоча Женевські конвенції 1949 року і наступні Додаткові протоколи до них 1977 року проливають світло на конкретні ситуації, які вони

розглядають, їм не вистачає вичерпних критеріїв для ідентифікації таких ситуацій. Ця нечіткість неминуче призводить до дилем у практичному застосуванні МГП, особливо при розмежуванні таких ситуацій, як «внутрішній конфлікт» чи «гібридний конфлікт». Як зазначає у своїй статті Гнатовський, нюанси полягають в тому, як міжнародне право регулює міжнародні та неміжнародні збройні конфлікти, ще більше підкреслюють цю неоднозначність. Як наслідок, в епоху, коли лінії конфлікту стають дедалі більш розмитими, тлумачення та рішення міжнародних судів відіграють важливу роль у з'ясуванні та уточненні нашого розуміння того, що насправді є міжнародним конфліктом [18].

Внутрішні конфлікти, які часто називають неміжнародними збройними конфліктами, наразі становлять основну частину глобальних збройних протистоянь [15]. Вони переважно розгортаються в межах державних кордонів і, як правило, включають бойові дії між державою і недержавними збройними формуваннями або зіткнення між різними недержавними групами без підтримки держави [16]. Тим не менш, вони не охоплюють внутрішні заворушення, такі як протести, поодинокі насильницькі дії або подібні інциденти [17]. Фундаментальна відмінність між міжнародними і неміжнародними конфліктами ґрунтується на тому, хто є їхніми суб'єктами-учасниками. У той час як у першому випадку, як правило, державні суб'єкти протистоять один одному, у другому – ні. Розвиток законодавства, що регулює неміжнародні збройні протистояння, був порівняно повільним, здебільшого через те, що держави розглядали такі норми як потенційне порушення їхнього суверенітету і невинуватого втручання у внутрішні справи [17].

До 1990-х років правовий нагляд за неміжнародними конфліктами був мінімальним. До прийняття Загальної статті 3 Женевських конвенцій 1949 року міжнародно-правові рамки регулювали лише міжнародні конфлікти, які переростали в повномасштабні повстання або воєнні дії. Винятки були нечисленними і розглядалися на індивідуальній основі. Між 1949 і початком 1990-х років з'явився більш всеохоплюючий підхід до цих конфліктів, позначений такими інструментами, як Гаазька конвенція про захист культурних цінностей і Додатковий протокол II до Женевських конвенцій 1949 року. Проте в цю епоху звичаєве право залишалося неоднозначним [17].

Починаючи з 1990-х років, викристалізувались чітка міжнародно-правова база, що контролює неміжнародні конфлікти. Ця еволюція відбувалася за трьома основними правовими траєкторіями. По-перше, право неміжнародних конфліктів часто віддзеркалює та інтегрує аспекти міжнародного конфліктного права. Останнє часто встановлює нормативний стандарт. По-друге, міжнародне кримінальне право вплинуло на формування норм неміжнародного конфліктного права. Нарешті, були інтегровані принципи міжнародних прав людини. З огляду на опір держав прямому міжнародному гуманітарному нагляду за внутрішніми конфліктами, ці три напрямки відіграли важливу роль. Сьогодні міжнародне співтовариство з більшою готовністю визнає, що держави зобов'язані дотримуватися міжнародних стандартів, що включають як права людини, так і міжнародні гуманітарні принципи, навіть у контексті внутрішніх конфліктів [16].

Роль міжнародних судів у формуванні нюансів міжнародного гуманітарного права не можна недооцінювати. Зокрема, коли йдеться про визначення того, що є «збройним конфліктом», рішення міжнародних судових органів надають ключове розуміння. Яскравим прикладом цього є знакове рішення Апеляційної палати Міжнародного кримінального трибуналу щодо колишньої Югославії, про який ми вже згадували у цьому розділі [19]. Це рішення роз'яснило, що «збройний конфлікт» має місце не лише тоді, коли держави беруть участь у військових діях, але й під час тривалих протистоянь між урядовими силами та організованими збройними формуваннями, або навіть між такими формуваннями в межах однієї держави, як у справі «Тадіча». Таке тлумачення Міжнародного кримінального трибуналу з тих пір стало основоположним, підкреслюючи мінливий характер збройних конфліктів і важливу роль міжнародних судів у їхній класифікації [18].

У цьому контексті, розмежування між міжнародними збройними конфліктами (МЗК) і неміжнародними збройними конфліктами (НМЗК) має важливе значення в рамках МГП. Ця відмінність, що бере свій початок у визначенні, викладеному у справі Тадіча, відіграє вирішальну роль у застосуванні та обсязі положень МГП. У контексті МЗК, де суперечки виникають між суверенними державами, в дію вступає весь обсяг МГП, забезпечуючи всеосяжні гарантії та положення. І навпаки, в НМЗК, які зазвичай включають конфлікти в межах однієї держави – часто між урядовими силами і недержавними збройними угрупованнями або між самими такими угрупованнями, – застосовується лише частина норм МГП [18].

Таке розмежування забезпечує врахування складності та специфіки кожного типу конфлікту, але також підкреслює важливість чіткої класифікації, оскільки вона безпосередньо впливає на обсяг правового захисту та зобов'язань у кожному конкретному конфлікті [18].

Протягом багатьох років класифікація конфліктів на «міжнародні» та «неміжнародні» була не лише предметом правових дебатів, але й основою для міжнародного реагування на гуманітарні кризи та переслідування воєнних злочинів. Оскільки межі між внутрішніми заворушеннями і зовнішнім втручанням у сучасній війні продовжують розмиватися, роль міжнародних судових установ у забезпеченні ясності стає все більш важливою. Вищезгадані критерії, встановлені МКТЮ, слугують дороговказом у цьому заплутаному лабіринті класифікацій. Проте кілька гучних справ, представлених на розгляд світових судів, таких як МС ООН і Міжнародний кримінальний суд МКС, ще більше висвітлюють складнощі, пов'язані з цим питанням. Ці справи, кожна з яких унікальна за своїми обставинами і геополітичними наслідками, дають безцінне уявлення про еволюцію міжнародного гуманітарного права і постійні зусилля, спрямовані на його адаптацію до сучасних викликів. Давайте заглибимося в деякі з цих ключових кейсів, щоб краще зрозуміти нюанси класифікації конфліктів з точки зору міжнародного права.

Отже, еволюція міжнародних відносин і права стала свідком трансформації розуміння понять «війна» і «збройний конфлікт». Історично склалося так, що «війна» була домінуючим терміном, який використовувався для опису великомасштабних конфліктів, а конвенції, такі як Гаазькі конвенції 1907 року, забезпечували певну фундаментальну структуру. Однак зі зміною ландшафту глобальних конфліктів жорсткість цього терміну стала очевидною, що призвело до необхідності ширшого і більш адаптивного розуміння.

Додатковий протокол до Женевських конвенцій 1977 року ще більше уточнив наше розуміння конфліктів. Він закріпив, що будь-яка розбіжність, що призводить до військового втручання між двома державами, буде вважатися збройним конфліктом. Більше того, хоча багато договорів у сфері міжнародного гуманітарного права уникають чіткого визначення понять «війна» або «збройний конфлікт», такі організації, як МКЧХ, відіграли важливу роль у формуванні цих визначень. Ключовою для визначення «збройних конфліктів» у МГП є загальна стаття 3 Женевських конвенцій 1949 року, яка визначає конфлікти, що «не мають міжнародного характеру», але перебувають під юрисдикцією держави, що підписала конвенцію. Для визначення таких конфліктів існують два основні критерії: масштаби бойових дій та організаційна спроможність сторін, що беруть у них участь. Ці критерії оцінюються за допомогою таких показників, як типи використовуваної зброї, характер переміщення цивільного населення, контроль над територією та загальна кількість людських жертв.

Міжнародні суди також відіграли незаперечну роль в уточненні цих критеріїв. Міжнародний кримінальний трибунал у справах колишньої Югославії у справі Тадича ще раз підкреслив, що «збройні конфлікти» можуть відбуватися не лише між державами, але й між організованими збройними групами всередині держави.

З розвитком міжнародних відносин розвивалася і правова база, що регулює збройні конфлікти. Від часів Гроція до сучасності перехід від вузького фокусу на «війні» до ширшого розуміння «збройного конфлікту» відображає мінливий характер глобальних протистоянь. Визначення і критерії збройного конфлікту, надані конвенціями, договорами і міжнародними судами, гарантують, що МГП залишається важливим інструментом для вирішення цих складних питань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Paulus, A. (2009). Asymmetrical war and the notion of armed conflict – a tentative conceptualization. *International Review of the Red Cross*, 91, 95–125. URL: <https://www.corteidh.or.cr/tablas/R23029.pdf>.
2. Kolb, R., Hyde, R. (2012). *An introduction to the international law of armed conflicts*. Oxford: Hart Pub. URL: <http://www.derechoshumanos.unlp.edu.ar/assets/files/documentos/an-introduction-to-the-international-law-of-armed-conflicts.pdf>.
3. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі Україна, Міжнар. конференція у м. Гаазі; Конвенція, Міжнародний документ, Положення від 18.10.1907 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text.

4. Протокол про заборону застосування на війні задушливих, отруйних або інших подібних газів та бактеріологічних засобів Женева, 17 червня 1925 року URL: <http://exportcontrol.in.ua/glava1/1-osnovni-idei-rezhymiv-eksportnoho-kontroliu-mizhnarodnykh-dohovoriv-initsiatyv-ta-embarho/12-mizhnarodni-pravovi-ta-politychni-instrumenty/122-protokol-pro-zaboronu-zastosuvannia-na-viini-zadushlyvykh-otruinykh-abo-inshykh-podibnykh-haziv-ta-bakteriologichnykh-zasobiv-zheneva-17-chervnia-1925-roku>.
5. Howard, M., et al., editors. (1994). *The Laws of War: Constraints on Warfare in the Western World*. New Haven: Yale University Press. URL: <https://www.jstor.org/stable/j.ctt32bghc>.
6. Baldwin, S.E. (1909). *The American Political Science Review*, 3(3), 460–462. Doi: 10.2307/1945710. URL: <https://www.jstor.org/stable/1945710>.
7. Vite', S. Typology of armed conflicts in international humanitarian law: legal concepts and actual situations. *International Review of the Red Cross*, 91(873), 70. URL: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/irrc-873-vite.pdf>.
8. Гнатівський М.М., Короткий Т.Р., Кориневич А.О., Лисик В.М., Поєдинок О.Р., Хендель Н.В. Міжнародне гуманітарне право: Посібник для юриста; за ред. Т.Р. Короткого. Київ–Одеса: Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс. 2016, С. 39. URL: <https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2018/03/МНП-final.pdf>.
9. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12.08.1949 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text.
10. ICRC Opinion paper, How is the Term «Armed Conflict» Defined in International Humanitarian Law? March 2008, p. 2. URL: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/opinion-paper-armed-conflict.pdf>.
11. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів від 08.06.1977 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.
12. Сенаторова О.В. Права людини і збройні конфлікти: Навчальний посібник, 2018, С. 339. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/msc_6_copy.pdf.
13. International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), Prosecutor v. Tadic, Case No. IT-94-1-A, Judgment (Appeals Chamber), 15 July 1999, para 84. URL: <https://www.refworld.org/cases,ICTY,4027812b4.html>.
14. Топольницька М.І. (2017). Критерії визначення збройного конфлікту в міжнародних нормативно-правових актах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2017, С. 178. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/33866/1/%d0%9a%d0%a0%d0%98%d0%a2%d0%95%d0%a0%d0%86%d0%87%20%d0%92%d0%98%d0%97%d0%9d%d0%90%d0%a7%d0%95%d0%9d%d0%9d%d0%af%20%d0%97%d0%91%d0%a0%d0%9e%d0%99%d0%9d%d0%9e%d0%93%d0%9e%20%d0%9a%d0%9e%d0%9d%d0%a4%d0%9b%d0%86%d0%9a%d0%a2%d0%a3.pdf>.
15. Dinstein, Y. (2014). *Non-International Armed Conflicts in International Law*. 1st edn. Cambridge: Cambridge University Press. URL: http://assets.cambridge.org/97811070/50341/frontmatter/9781107050341_frontmatter.pdf.
16. Fleck, D. (Ed.). (2008). *The Handbook of International Humanitarian Law*. 2nd edn. Oxford: Oxford University Press. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=rzYZfn13oNgC&prints=ec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>.
17. Schmitt, M.N., Garraway, C.H.B., Dinstein, Y. (2006). *The Manual on the Law of Non-International Armed Conflict With Commentary*. International Institute of Humanitarian Law. URL: <https://www.legal-tools.org/doc/ccf497/pdf>.
18. Гнатівський М.М. Кваліфікація міжнародних збройних конфліктів у практиці міжнародних судових установ. *Актуальні проблеми держави і права: збірник наук. праць*. Вип. 65. НУ «ЮА», редкол. С.В. Ківалов (голов. ред.) та ін., відп. за вип. В.М. Дрьомін. Одеса: Юрид. л-ра, 2012 С. 139–146. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/5654/Gnatovskiyu%20kvalif.pdf?sequence=1>.
19. Prosecutor v. Tadic, International Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY) (Appeals Chamber), Case No. IT-94-1 «Prijedor», Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, 2 October 1995.